Memorandum

datum
15 maart 2022

Opgesteld door,
T. Oude Nijhuis, T. van der Hulst

Onderwerp
Aanpak Eikenprocessierups

Aanleiding

Jaarlijks is er veel aandacht voor overlast van de eikenprocessierups (EPR). Dit is niet onterecht want contact met en bestrijding van de EPR is niet altijd zonder gevolgen. De mate van overlast is de afgelopen jaren landelijk ook gestegen. Voor mensen kunnen de effecten van contact met de rups ernstig zijn (o.a. huiduitslag, irritatie aan de ogen of aan de luchtwegen). Ontwikkelingen en (bij)effecten van bestrijding op basis van biologische of mechanische middelen krijgt meer aandacht. Wij zetten in op een combinatie van bestrijding op basis van natuurlijke vijanden (door verbetering van lokale biodiversiteit) en bestrijding op basis van biologische middelen/preparaten. Met dit memo informeren wij u over onze aanpak. Als bijlage is een overzicht bijgesloten dat nader ingaat op de EPR, de verschillende bestrijdingsmethoden en het aantal meldingen in de stad.

Resultaten o.b.v. uitgangspunten 2021

55% Vermindering van het gebruik van biologische bacteriepreparaat Xentari

Dit percentage vermindering is ruim gehaald. We hebben zelfs tot 70% minder gebruik gemaakt van Xentari ten opzichte van 2020. Naast de geplande vermindering is tevens niet bestreden in de door de vlinderstichting aangewezen kwetsbare gebieden.

Het gebruik van Nematoden (aaltjes)

Bij 200 bomen hebben we gekozen voor bestrijding door middel van aaltjes. Dit doen we alleen in een omgeving die waardevol is voor de Flora en Fauna. Omdat aaltjes zeer kort werkzaam zijn is er minder risico voor sterfte van andere vlindersoorten.

Alleen EPR nesten verwijderen bij een hoog risico op overlast

Predatie door natuurlijke vijanden van de EPR is gebaat bij het behoud van nesten. Daarom zijn er in 2021 alleen 60 nesten verwijderd met een hoog risico op overlast. In 2020 zijn nog alle gemelde nesten verwijderd (320 stuks). Het lage aantal nesten is enerzijds te relateren aan een (landelijk waargenomen) verminderde plaagdruk. Anderzijds hebben er door corona geen evenementen en een stuk minder vervoersbewegingen plaatsgevonden. Hierdoor heeft de EPR geen overlast kunnen veroorzaken en/of zijn nesten van EPR niet gesignaleerd.

Afschalen bestrijding en natuurlijker inrichten/beheren

Locaties waar we niet meer preventief bestrijden, worden natuurlijker inricht en meer ecologisch beheerd. Hiermee is in 2021een begin gemaakt. In 2022 zetten we deze aanpak door. Op een aantal plekken zijn stroken met een kruidenmengsel ingezaaid en heesters aangeplant. De ontwikkeling van de kruiden is niet overal succesvol. De verwachting is dat een deel van de zaden in 2022 alsnog gaan ontkiemen. Een ander deel van de locaties blijken de kruiden

zich niet te willen vestigen. Een andere uitdaging is dat plekken beperkte groeiruimte hebben voor kruiden, de bodem ongeschikt is en/of omwonenden het aanzicht van de kruiden niet waarderen.

Uitgangspunten bestrijding 2022

De afgelopen jaren is er ingezet op het vergroenen van de stad o.a. door een meer natuurlijke inrichting en ecologisch beheer. Denk hierbij aan meer inheemse beplanting in de vorm van tiny forests, het aanplanten van bomen en ook aan minder frequent maaien. Die ingrepen dragen bij aan meer kruidenrijke bermen en stimuleren biodiversiteit. De verminderde plaagdruk van de EPR in 2021 zorgt ervoor dat we de uitgangspunten van 2021, minder bestrijdingsmiddelen en meer natuurlijke aanpak, hebben behaald en kunnen doorzetten.

Uitgangspunten 2022

- We houden vast aan de uitgangspunten van 2021:
- 55% vermindering van het gebruik van biologische bacteriepreparaat XenTari
- Het gebruik van Nematoden(aaltjes) in parken waar bestreden moet worden maar de omgeving waardevol is voor de Flora en Fauna.
- Nesten van de Eikenprocessierups alleen verwijderen bij een hoog risico op overlast, dit om natuurlijke vijanden die baat bij de nesten hebben te behouden/stimuleren.
- Locaties waar niet meer preventief bestreden wordt, natuurlijker inrichten/beheren door minder maaien, inzaaien van kruidenmengsels en aanplanten van inheemse beplanting.
- Locaties waar nu nog preventief bestreden moet worden alvast natuurlijk inrichten/beheren door minder maaien, inzaaien van kruidenmengsels en aanplanten van inheemse beplanting.

Bestrijdingsmethoden

Preventieve bestrijdingsmethode

Om te voorkomen dat er in de overlastmaanden een plaag ontstaat die niet meer te beheersen valt, worden bomen met een hoog risico op de EPR preventief bestreden.
In 2022 gaan we ca 2.300 bomen behandelen. Bomen waar al vanaf 2014 bestreden wordt of die niet het meest gevoelige type eik zijn, slaan we over, hiermee beperken we het gebruik van het middel XenTari met in ieder geval 55%.

Een aantal lanen die zich in onze parken bevindt , behandelen we in 2022 wederom met Nematoden (microscopisch kleine aaltjes), dit zijn ca. 200 bomen. Deze nematoden kunnen al vroeg in het seizoen worden ingezet en zijn maar kort werkzaam. Hierdoor bestrijden we minder andere soorten vlinders.

Curatieve bestrijdingsmethoden

Op basis van meldingen uit de stad en waarnemingen uit de organisatie worden er in 2021 alleen nog EPR nesten verwijderd die een hoog risico op overlast geven. Voorbeelden hiervan zijn nesten in bomen rond winkel- en zorgcentra, scholen, kinderdagverblijven, speeltuinen, intensieve recreatie gebieden, drukke fietspaden en essentiële voetpaden. Andere nesten verwijderen we niet meer omdat het afgelopen jaar gebleken is dat natuurlijke vijanden daar baat bij hebben. Voor bewoners is dit een verschil met voorgaande jaren dat voor vragen kan zorgen. Door een goede uitleg en communicatie

vooraf, informatieverstrekking online en informeren bij de behandeling van meldingen proberen we dit te voorkomen.

Verbetering biodiversiteit rondom eikenlanen

Bij lanen die we sinds 2021 niet meer preventief behandelen of in de toekomst niet meer willen behandelen, zetten we in op het versterken van de lokale biodiversiteit. Dit heeft als doel dat een andere inrichting natuurlijke vijanden aantrekt of juist een onaantrekkelijk gebied vormt voor de EPR. De hoofdmaatregelen zijn het aanplanten van groepen inheemse heesters en het stimuleren van kruidenvegetatie door het inzaaien van delen van de berm. Hierdoor zal de soms uniforme grasvegetatie onder de eiken veranderen in een meer diverse en waardevolle onderbegroeiing. Dit trekt verschillende soorten fauna aan die de EPR als voedsel gebruikt. Daarnaast ondersteunt het de biodiversiteit. In 2022 breiden we deze werkzaamheden uit.

Voorbehoud

Afhankelijk van het formaat van de plaagdruk kan het zijn dat nesten niet direct kunnen worden weggehaald. Met name als het aantal evenementen en het gebruik van de openbare ruimte toeneemt, waar dit vanwege corona in 2021 beperkt was. Hierdoor kan het aantal risicolocaties en het aantal signaleringen van EPR toenemen. De beschikbaarheid van gespecialiseerde aannemers speelt daarbij een belangrijke rol omdat de plaagdruk vaak landelijk hetzelfde is en EPR overal gelijktijdig bestreden dient te worden. In Nijmegen is dit in het verleden nauwelijks aan de orde geweest door samenwerking met betrouwbare partijen. We verwachten dit dan ook niet voor 2022.

Aanpak komende jaren

De plaagdruk van EPR laat zich slecht voorspellen en is de afgelopen jaren wisselend geweest. We hebben onze uitgangspunten voor 2021 kunnen behalen in de bestrijdingswijze van de EPR. We willen zicht houden op de effectiviteit van de maatregelen en uitgangspunten. Om te kunnen interpreteren wat de lange termijn effecten hiervan zijn, zetten we deze uitgangspunten in de bestrijding van EPR vast tot 2025.

Bijlage

Achtergrondinformatie EPR
De eikenprocessierups (Thaumethopea processionea) is de rups van een nachtvlinder. Op een groot aantal eikenbomen in vrijwel geheel Nederland kan men in de maanden mei, juni en juli deze behaarde rupsen aantreffen.

Deze rupsen gaan ‘s nachts groepsgewijs - in processie - op zoek naar voedsel (eikenbladeren); vandaar de naam eikenprocessierups. Na contact met de microscopisch kleine, pijlvormige brandharen van deze rups kunnen klachten ontstaan zoals jeuk, huiduitslag, irritatie aan de ogen of aan de luchtwegen.

In het verleden is er tussen de GGD en gemeente Nijmegen afgesproken dat de bestrijding van de EPR in openbaar gebied de verantwoordelijkheid van de gemeente Nijmegen is. De GGD is wel betrokken bij de informatieverstrekking en krijgt ook meldingen binnen m.b.t. het gevaar voor de volksgezondheid.

Overlast in Nijmegen
In Nijmegen hebben we verspreid over de gemeente ca. 12.500 eiken in ons beheer die de waardplant zijn voor de EPR. Hierbij zijn eiken in bossen of natuurgebieden niet meegeteld. Door de rupsen preventief te bestrijden is de afgelopen jaren geprobeerd om de overlast te beperken en ook de plaagdruk onder controle te houden voor de aankomende jaren. Hierdoor is het aantal meldingen van bewoners de afgelopen jaren ook beperkt geweest in verhouding tot andere gemeenten in Nederland. Het aantal meldingen via de Meld & Herstel is te zien in de onderstaande tabel.

2018	***126 meldingen***
2017	***135 meldingen***
2019	***207 meldingen***
2020	***142 meldingen***
2021	***164 meldingen***

Overlast en meldingen over bomen die niet op gemeentegrond staan, zijn hierin niet meegenomen. Denk hierbij aan bedrijventerreinen, terreinen van woningbouwcorporaties en Verenigingen van eigenaren of bossen van Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten.

Bestrijding eikenprocessierups
Naast het vergroenen van de stad en het vergroten van de biodiversiteit waardoormeer natuurlijke vijanden van EPR voorkomen, is de afgelopen jaren ook specifiek bestreden. Hierbij is gebruik gemaakt van een preventieve methode door behandeling met XenTari. Dit zorgt ervoor dat de plaagdruk beheersbaar blijft. Daarnaast zorgt deze curatieve bestrijding (het wegzuigen van nesten) voor het direct verminderen van de overlast en het voorkomen van een grotere plaag in het daaropvolgende jaar. In 2019 is gestart met het ophangen van nestkasten voor mezen (natuurlijke vijand van de EPR) op locaties waar de plaagdruk ondanks de preventieve bestrijding hoog was.

Specifieke informatie met betrekking tot de bestrijdingsmethoden:

XenTari
De eiken worden 1x per jaar bespoten met een biologisch middel (XenTari) van de firma Bayer. Dit middel bestaat uit een bacterie die alleen werkzaam is op rupsen. XenTari heeft volgens de fabrikant geen schadelijke effecten op de gezondheid van mens of andere dieren dan vlinders of rupsen. Ook heeft het geen onaanvaardbare invloed heeft op het milieu of het grondwater.

Het middel bevat de bacterie Bacillus thuringiensis. Het wordt vroeg in het seizoen op het blad geblazen. Bij het eten van het blad zorgt de bacterie er in de darmen van de rups voor zorgen dat deze na een paar uur is gestorven.

Enkele kanttekeningen:

- Bomen die staan in beschermd vlindergebied staan (op de vlinderkaart van de Vlinderstichting) worden niet meer preventief bestreden.
- Het middel wordt negatief geladen in de boom geblazen en hierdoor zal het worden aangetrokken door het blad. Hierdoor komt er zo min mogelijk in de omgeving terecht.
- De periode van bladvorming door de eik en vorming van haren bij de rups is zeer kort. Daarom wordt er ook vaak 24 uur per dag bestreden.
- XenTari is circa 5 dagen werkzaam, daarna sterft de bacterie.
- Bewoners/bedrijven die graag hun bomen preventief bestreden willen hebben kunnen hiervoor terecht bij onze aannemer. Kosten daarvoor komen voor eigen rekening.
- Bomen die preventief bestreden zijn geven het gehele seizoen geen of veel minder overlast.

Nematoden
Een selectie van 200 eiken worden 2x per jaar bespoten met parasitaire nematoden (aaltjes). Nematoden hebben volgens de fabrikant geen schadelijke effecten op de gezondheid van mens of op andere dieren dan vlinders of rupsen. Daarnaast heeft het middel geen negatieve effecten op het grondwater en geen onaanvaardbare invloed heeft op het milieu.

Het middel bestaat uit aaltjes en wordt 2x vroeg in het seizoen op het blad geblazen. Bij contact met de aaltjes zal een darminfectie ontstaan die zorgt dat de rups niet meer eet. Na een paar uur is de rups gestorven.

Enkele kanttekeningen:

- Bomen die staan in beschermd vlindergebied staan (op de vlinderkaart van de Vlinderstichting) worden niet preventief bestreden.
- Het middel wordt negatief geladen in de boom geblazen en hierdoor zal het worden aangetrokken door het blad. Hierdoor komt er zo min mogelijk in de omgeving terecht.
- Aaltjes worden nachts of bij bewolkt weer aangebracht i.v.m. uitdroging.
- Aaltjes zijn zeer kort werkzaam en daarom ook onbetrouwbaarder.

- Dit heeft als positief bijeffect dat ook minder rupsen van andere soorten vlinders worden getroffen.
- 50 tot 90% van de bomen die bestreden worden geven het hele seizoen geen of veel minder overlast.

Wegzuigen van EPR nesten

EPR nesten worden door een mobiele zuiginstallatie uit de boom gezogen en in een afgesloten ruimte opgevangen. Medewerkers hebben hierbij speciale beschermingspakken aan. De afval stroom wordt afgevoerd naar een gecertificeerd bedrijf zodat de brandharen niet ergens anders voor overlast zorgen. Nesten die te hoog in bomen zitten of onbereikbaar zijn voor een hoogwerker worden niet weggehaald.

Het fixeren van EPR nesten

Mogelijk gaan we ook gebruik van biologisch fixatie middel om nesten onschadelijk te maken, wanneer de werkzaamheid voldoende is bewezen en de markt dit aanbiedt. Bij fixatie wordt het hele rupsennest ‘vastgelijmd’ waardoor rupsen niet kunnen bewegen en brandharen vast komen te zitten.